

TAPANI KILPELÄINEN & JOUNI AVELIN

Rationaalisuutta ilman rajoja

Jean Birnbaum haastatteli heinäkuussa *Le Monde des livresin* sivuilla filosofi Jacques Rancière, joka pyrkii sekoittamaan poliittisen filosofian pelipöydän niin, ettei olevien olojen puolustajien tapa jakaa asiat mahdollisiin ja mahdotomiin sekä ihmiset päteviin ja epäpäteviin enää olisi päätö. Filosofien käyttämistä poissulkemiskonsteista (*La philosophie et ses pauvres*, 1983) poliittista keskustelua ohjaavien itsestäänselvyyksien erittelijäksi kehkeytynyt Rancière uskoo, että tosiasioiden tunnustaminen on kaiken pahan alku ja juuri. Uskonkappaleiksi korotetut tosiasiat muuttuvat auktoriteeteiksi, joiden painon alla ihmiset eivät enää pääse kohtaamaan todellisuutta, vaan heille sanellaan se.

Rancièren mukaan niin sanottu poliittinen ”realismi” jakaa yhteiskunnan kahteen kastiin: toimintakykyisiin ja toimintakyvyttömiin. Mutta varsinaista politiikkaa syntyy hänen mielestään vasta sitten, kun poissuljetut tulevat siihen tulokseen, että heillä on mahdollisuus päättää, mitä tehdään ja milloin. Siten mahdollisena pidetyn kenttä muuttuu, samoin myös se, mitä pidetään tosiasioina. Teoria ei eroa toiminnasta.

Rancière luonnehtii tavoitettaan ”rationaalisuudeksi ilman rajoja ja hierarkioita”. Birnbaum reagoi muistuttamalla brittistehistorioitsija Perry Andersonin luonnehdinnasta, jonka mukaan Ranskasta on vähitellen tullut marginaalinen ajattelun syrjäkylä. Rancière vastaa, että kolmenkymmenen viimeksi kuluneen vuoden aikana paluu ”vanhaan kunnan poliittiseen filosofiaan ja tasavaltalaisten arvojen paino” ovat sysänneet Ranskan sivuun, koska anglosaksisessa maailmassa on keskitytty postkolonialistiseen tutkimukseen ja identiteettikritiikkiin. Rancière kysyy, miten ”maa, jossa

lainsäätäjät kehottavat opettamaan ’kolonialismin positiivisia piirteitä’”, voisi osallistua postkolonialismikeskusteluun. Mutta ehkä siksi se voisi, ehkä siksi sen pitäisikin.

Yo ho, yo ho, a pirate's life for me

Sana ”piraatti” luo lähinnä positiivisia miellytyksiä: eksentrisen ruotsalaiskirjailija Fritiof Nilssonin, Sid Meierin 80-luvun tietokonepelit tai nykyaikaisen käsityksen immateriaalioikeuksista. *Die Zeitin* Herfried Münkler kirjoitti heinäkuussa Princetonin yliopiston kirjallisuustieteilijän Daniel Heller-Roazenin hiljattain saksannetusta opuksesta *Der Feind aller: Der Pirat und das Recht* (alun perin *The Enemy of All*, 2009), jossa ei repostella moderneja mielikuvakerrostumia vaan palataan merirosvoihin, jotka seilaavat merellä, röstävät ja raiskaavat.

Mutta Heller-Roazen ei juutu vain 1700-luvun Karibian tai nykypäivän Somalian rantarosvoihin, vaan laajentaa piraatin käsitteen koskemaan Ciceron luonnehdinnan mukaista ”kaikkien vihollista” – ihmiskunnan vihamiestä, joka asettuu omalla toiminnallaan tietoisesti oikeuskäytäntöjen ulkopuolelle. Koska piraatti on kaiken oikeuden tuolla puolen, hänen kanssaan ei myöskään voi solmia rauhansopimusta: häntä vastaan täytyy käydä jatkuvaa sota, kunnes hänet kukistetaan. Münkler toteaa, että Pohjois-Afrikan barbareskivaltioita vastaan käydyssä kampaailussa monet Välimeren maat kieltäytyivät tunnustamasta vihollisiaan valtioksi, ja pohtii, pätekö sama nykymaailman heikkoihin valtioihin, kuten esimerkiksi Somaliaan. Sota piraatteja vastaan ei nimittäin muodollisesti ollut sota, ja siksi piraatteja ei voinut sovittaa kansainvälisoikeudelliseen viholliskäsitykseen.

Piraattia ei tunnusteta vihollis-

seksi, eikä häntä kohdella rikollisena. Heller-Roazenin analyysissä hän on kansainvälisen oikeuden poissuljettu kolmas mutta samalla ihanteellinen vihollinen, sillä häntä vastaan voidaan käyttää millaisia keinoja tahansa. Koska hänellä ei ole määriteltyä asemaa, hänellä ei ole mitään aseman tuomia oikeuksia.

Kirjallisuusoppinut Heller-Roazen tarkastelee piratismia kansainvälisen oikeuden ongelmana, oikeuskäytäntöjen sokeiden pisteiden ja kipukohtien ilmentymänä. Tietoverkkojen tiedostonlevittäjät ja torien feikkivuittonien kaupittelijat eivät hänen erotteluunsa sisälly. Silti asetelman suhdattomuus on sama: valtion väkivaltakoneisto vastaan ramosakki, ylikansallinen mediafirma vastaan teini-ikäinen tiedostojen laataaja.

Koneet ensin

Daniel Mendelsohn jäljitti James Cameronin *Avatarin* kipupisteitä *The New York Review of Booksissa* maaliskuussa. Mahtipontinen ja kliseistä kudottu elokuva on kerännyt kriitikkojen ivallisia huomioita pitkin maailmaa. *Avataria* on pidetty plagiaristisena ja rasistisena valkoisen messiaan kaavataarinana, jossa harmoniassa luonnon kanssa elävä heimo tarvitsee aina valloittajakulttuurin jäsenen nousutakseen vastarintaan – jolla puolestaan vain oikeutetaan silmittömän väkivallan kuvaus. Palkkioksi messias saa heimon kuumimman misun.

Juuri tähän Mendelsohn tarttuu. Miksi kriitikot hahmottavat nimenomaan valtavirran Hollywood-elokuvat poliittisiksi kansallisen itseruoskinnan visuaalisiksi pamfleeteiksi? Tällaisen kritiikin mukaan Hollywood imee kaiken voimansa Yhdysvaltain hegemonisen valtaseman epäsuorasta kritiikistä tai suorasta myötällystä.

Mendelsohnin mukaan Cameronin kaikkien elokuvien todellinen

otteita ajasta

pohja on hänen pakkomielteensä koneisiin ja ei-inhimillisiin olioihin. ”Inhimillisuus ja ihmiselo eivät ole koskaan juurikaan kiinnostaneet Cameronia”, hän toteaa. *Aliens*issa (1986) ihmiset ovat pelkkiä stastisteja, samoin *The Terminator*issa (1984). Tähtiä ovat oudot otukset ja kyborgit. *Avatar*issakin päähenkilö Jake muuttuu lopulta humanoidiksi.

Vaikka *Avatar*issa hehkuteaankin lapsille kohdennetun rectoriikan keinoin lukutaidottoman alkuperäiskansan ja luonnon harmonista yhteiseloä, niin itse asiassa asukit kontrolloivat ympäristöään täydellisesti luomuteknologiallaan ja omituisilla USB-kytkennöillään.

*Avatar*in todellinen hekuma kohdistuu siis näihin ”uusiin ihmisiin”,

humanoideihin. Cameronin utopiassa ateknologia (luomuelämä) ja huipputeknologia (luomuteknologia) lankeavat yhteen tavalla, joka on mahdollista vain elokuvissa (fiktion voitto). Tämän utopian peitetarinnaksi tarvitaan tuo messiaskaava, jonka tunnistamme lähes kaikista menestyselokuvista.